

Свідерська О.М.

кандидат історичних наук, доцент

Хмельницький торгівельно-економічний коледж КНТЕУ

м. Хмельницький, Україна

Державне регулювання розвитку селянського господарства Поділля та Південно-Східної Волині в роки непу (1921-1929 рр.)

В статті розглядається процес державного регулювання розвитку селянського господарства в роки непу та його вплив на соціальне та економічне становище селян.

Ключові слова: неп, державний фонд, волосні комісії, сільське господарство, агрономічне обслуговування.

Постановка проблеми у загальному вигляді У сучасних умовах, коли здійснюються перетворення в аграрному секторі країни зростає потреба в глибокому осмисленні історичної аграрної науки. Вивчаючи досвід минулого, можна уникнути помилок в майбутньому. Політика влади завжди була пріоритетом у суспільстві. Обираючи ті чи інші методи впливу, держава визначала шляхи розвитку всієї країни. А державне регулювання, було і залишається, ядром економічної та політичної стабільності населення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблем Сучасний стан розвитку історичної науки посилює інтерес дослідників до вивчення історії розвитку українського селянства та сільськогосподарського виробництва. Даною проблемою займалися такі дослідники як: М. Градов [11, 12], Я. Кріцман [16], Н. Вишневецького [8], Н. Лібермана [17], М. Гуревича [9, 10], Д. Зайця [13]. Серед сучасників слід відзначити праці В. Калініченка [14], І.Рибака [20], Ю.Святець [21], А. Морозов [18].

Виклад основного матеріалу дослідження У 1922 році перебудова народного господарства на засадах нової економічної політики була в основному завершена. Неп відкрив можливості для вільного вибору селянами форм землекористування зумовив перетворення індивідуального селянського

господарства. [18, с. 27]. Проте, радянська держава не збиралась стояти осторонь соціально-економічних процесів, що відбувались в селянському господарстві.

З господарської точки зору країні потрібно було подолати кризу в сільському господарстві, відбудувати його. Виконання цього завдання ускладнювалось необхідністю переборювати наслідків посухи 1921 року і пізніших недородів. Слідом за цим треба було здійснити комплекс заходів з реконструкції сільського господарства. Одночасно політика радянської влади на селі була підпорядкована тому, щоб підтримати всіма засобами соціалістичну лінію розвитку і залежно від обставин на різних етапах непу по-різному обмежувати капіталістичну тенденцію розвитку селянського господарства [7, с.86].

Першим і невідкладним завданням радянської влади була організація допомоги голодуючому населенню. Уряд розпорядився організувати волосні і сільські комісії для надання допомоги голодуючим. Держава відпустила в 1921-1922 рр. кредит для неврожайних губерній. На ці гроші селяни придбали 12 млн. пуд зерна, певна кількість робочої худоби і реманенту [3, арк. 25].

Сільське господарство весною 1924 р. мало значні досягнення, навіть порівнюючи з дореволюційним часом. Відсоток незернових, переважно товарних культур, збільшився з 10,2 % у 1916 р. до 21,1 % в 1924 р.

Посуха 1924-25 років призвела до голоду, який поширився на всю територію Подільської губернії. На адресу губкому партії все частіше надходили повідомлення про те, що повітами вільно простує голод. Так, сількор із с. Онитківці Тиврівського району писав, що 50% селян голодує, є випадки голодної смерті, чекають нову посуху. У с. Кальнику Дашівського району, як повідомляв сількор Підпригора, померло від голоду 5 осіб. Селяни продають все аби дожити до нового врожаю [4, с.73]. Голод 1925 року найтяжче позначився на жителях Ямпільського, Бабчинецького, Яришівського, Муровано-Куриловецького, Даринецького, Ярузького районів Могилівського округу. В Подністров'ї голодувало 80-85% населення, що складало 170 тис. чоловік. РНК УРСР для боротьби з наслідками недороду як і в 1921 році

утворила в 1924 році надзвичайну комісію. В неврожайних районах комісія зменшила ставки сільськогосподарського податку і обов'язкового страхування, виділила кредити і надавала безповоротну допомогу селянам, розподілила насіннєву і продовольчу допомогу голодуючим [4, с. 73-74]. Всього за 1921-1925 роки селяни отримали з державних фондів 307 млн. пудів зерна на посів і для харчових потреб [5, с.1].

Таким чином, протягом 20-х років держава надавала селянському господарству допомогу у ліквідації наслідків недородів. Але ці заходи не могли запобігти причинам появи недородів у майбутньому. Потрібні були радикальні заходи зі сторони влади.

Для стабілізації землекористування сесія ВУЦВК визнала якнайшвидше прийняти в Україні нові закони про землекористування і землеустрій. Це було виконано в тому ж році прийняттям Земельного Кодексу. План ВУЦВК передбачав створити страховий насінницький фонд у розмірі 15 млн. пудів, як у 1921 р. Сесія запропонувала уряду виділити 1,5 млн. крб. золотом і підписати угоду з кооперацією на збір коштів у населення для закупівлі коней. Держава зобов'язалась відкрити мережу кінних ярмарок, встановити пільгові транспортні тарифи для перевезення робочої худоби в степові райони. Сприяти кредитом в організації кооперативних товариств для вирощування молодняку, зобов'язати земельні громади організувати на кошти зацікавленого селянства злучні пункти. Передбачалось при посередництві товариств «Село-техніка» і «Село-допомога» та сільськогосподарської кооперації придбати частину необхідного реманенту за кордоном і передати його в першу чергу потерпілим від недороду селянським господарствам на умовах пільгового кредиту.

Таким чином, план прийнятий сесією ВУЦВК 24 травня 1922 року, передбачав серйозну державну допомогу селянському господарству у відбудові та реорганізації сільського виробництва. VII Всеукраїнський з'їзд Рад (грудень 1922 року) схвалив цей план і ухвалив впровадити його в життя [1, арк. 204].

Держава організувала агрономічне обслуговування селянських господарств. [4, с.10].

У 20-х роках щорічно в Україні земельні органи проводили конкурс серед колективів сільського господарства за рахунок однопроцентного відрахування від сільгосподатку. Найкраще був організований конкурс у 1925 році, премії отримали 878 земельних громад, 123 кооперативи, 458 колективних господарств, 1000 одноосібників. Сума виграних премій складала 775 тис. крб. (у цінах 1925 року). Основну частину премій витрачено на придбання тракторів та іншої техніки, племінної худоби, організацію сільськогосподарських переробних підприємств, на проведення землеустрою і меліорації.

За станом на 1 січня 1922 року в Подільській губернії налічувалось 14 колективних господарств, в 1924 році їх було вже 51, а у 1925 році – 591 [3, арк. 32].

Отже, держава надала значну допомогу селянам у подоланні наслідків недородів, була вироблена і впроваджувалась у життя система регулюючих заходів по стимулюванню прогресивного розвитку сільського господарства (землевпорядження, перенаселення і розселення, постачання сортовим насінням, очистка зерна, створення агрорайонів, агропропаганди тощо). Проте, захоплена ідеєю колективізації селян, вона проігнорувала ті колосальні можливості, які були у селянському господарстві, і прагнення значної її частини до пошуків новітніх, сучасних прийомів господарювання.

Список джерел та літератури

1. ЦДАВО (Центральний державний архів вищих органів влади та управління України) Ф. 27. Оп. 4. Спр. 342. 283 арк.
2. ЦДАВО України Ф. 27. Оп. 5. Спр. 190. 688 арк.
3. ДАХМО (Державний архів Хмельницької області) Ф.Р.303. Оп.1. Спр. 9. 527 арк.
4. КПРС в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і Пленумів ЦК. Київ: Політвидав України, 1979. Т.2. 345 с.
5. Кооперативне село. Вісник сільськогосподарської кооперації України. Харків, 1927. №2. 97 с.
6. Матеріали до характеристики стану сільського господарства України: Для делегатів зїзду КП (б) У. Київ, 1930. 208 с.

7. Вишневыскый Н. Сельское хозяйство СССР за десять лет революции / На аграрном фронте. 1927. № 11–12. С. 126–140.
8. Гуревич М. Б. Голод и сельское хозяйство Украины. Харьков: ЦСУ УССР, 1923. Очерк I. 48 с.
9. Гуревич М. Б. Состояние сельского хозяйства Украины в 1922–1923 сельскохозяйственного году Харьков: ЦСУ УССР, 1924. 26 с.
10. Градов М. Итоги и перспективы тракторизации / На аграрном фронте. 1925. № 11–12. С. 225–230.
11. 182. Градов М. Обзор мероприятий по сельскому хозяйству в СССР в 1924 г. / На аграрном фронте. 1925. № 1. С. 158–164.
12. Засць Д. Джерела і розміри фінансування сільського господарства України 1924–1928 рр. / Шляхи соціалістичної реконструкції сільського господарства: орган всеукраїнського товариства аграрників-марксистів та українського науково-дослідного інституту організації соціалістичного сільськогосподарського виробництва та сільськогосподарської економіки. Харьков: ЦСУ УСРР, 1930. № 3. С. 99–115.
13. Калініченко В. В Селянське господарство України в період непу. Харків : Основа, 1997. 400 с.
14. Кривецький С. Емкость крестьянского рынка Украины в 1924/25 хозяйственном году: Опыт статистико-экономического исследования. Харьков., 1925. – С. 18.
15. Крицман Я. Об основах перспективного плана развития сельского и лесного хозяйства / На аграрном фронте. 1925. № 7–8. С. 59–66.
16. Либерман Н. П. Мясной вывоз Украины / Хозяйство Украины. 1926. № 2–3. С. 165–169.
17. Морозов А. Г. Діяльність спеціалізованої сільськогосподарської кооперації на Україні (1923–1928 рр.) Український історичний журнал. Київ: Київська правда, 1989. № 8. С. 71–88.
18. Одінецов О. Українська сільськогосподарська кооперація. Харків. 1927. 87 с.
19. Рибак І. В. Індивідуальне селянське господарство Поділля у добу непу. Кам'янець-Подільський: Абетка, 2008. 244 с.
20. Святець Ю. А. Українське селянське господарство та нова економічна політика. Дніпропетровськ : вид-во Дніпропетровського національного ун-ту, 2007. 216 с.